

РАЗВІЦЦЁ КРЫТЫЧНАГА МЫСЛЕННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ З ДАПАМОГАЙ ПРЫЁМУ «КЛАСТАР»

АКТУАЛЬНАСЦЬ

Сучаснае грамадства патрабуе ад адукацыі выхавання кампетэнтнай і актыўнай асобы. Каб стаць паспяховым вучнем, недастаткова валодаць пэўнымі ведамі ў той ці іншай вобласці. Важна, каб дзіця, якое пакідае школу і ўступае ў дарослае жыццё, не было пасіўным аб'ектам уздзеяння, а могло самастойна знайсці патрэбную інфармацыю, выказаць сваё меркаванне па пэўнай праблеме, могло ўдзельнічаць у дыскусіі, знаходзіць аргументы і контраргументы. У цэнтры ўвагі сучаснай адукацыі павінны быць не толькі вучэбныя прадметы, а так жа розныя віды дзейнасці, якія развіваюць мысленне школьніка. Агульная мэта адукацыі сёння – гэта выхаванне культуры асобы, у складзе якой: культура мыслення, культура зносін і паводзін.

Актуальнасць прымянення дадзенага прыёму ў класах абумоўліваецца тым, што пры выкарыстанні яго ў навучанні, матэрыял успрымаецца лаканічна і лагічна, з захаваннем узаемасувязяў. Прыём "кластар" неабходны пры навучанні таксама ў сілу таго, што ў навучэнцаў пераважае наглядна-вобразнае мысленне. Пры прадстаўленні ім інфармацыі ў выглядзе кластарасхемы, узровень запамінання становіцца нашмат вышэй, а таксама пры самастойным складанні навучэнцамі кластараў па прапанаваных тэмах, у іх памяці захоўваюцца важныя моманты: асноўныя значэнні, формы, віды тых ці іншых паняццяў.

МЭТА

Мэтай даследавання з'яўляецца вывучэнне тэарэтычных і метадычных аспектаў развіцця крытычнага мыслення навучэнцаў на ўроках беларускай мовы з дапамогай прыёму «кластар».

Задачы даследавання:

Вывучыць крытычнае мысленне, яго паняцце, спецыфіку.

Ахарактарызаваць прыёмы развіцця крытычнага мыслення навучэнцаў на ўроках беларускай мовы.

Даследаваць выкарыстанне кластараў на ўроках беларускай мовы для развіцця крытычнага мыслення.

Абагульніць вопыт настаўнікаў 5-9 класаў па тэме.

Распрацаваць кластары, якія спрыяюць развіццю крытычнага мыслення на ўроках беларускай мовы.

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы .

ПРАДМЕТ, АБ'ЕКТ ДАСЛЕДАВАННЯ

Аб'ектам даследавання з'яўляецца працэс навучання ў 5-9 класах беларускай мове.

Прадметам даследавання з'яўляецца развіццё крытычнага мыслення ў вучняў 5-9 класаў на ўроках беларускай мовы з дапамогай прыёму "кластар".

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы. Сярэдні школьны ўзрост-значны перыяд у жыцці чалавека. Менавіта ў гэтым узросце вучань вучыцца з ім ўзаемадзейнічаць, выяўляе і развівае свае здольнасці. Вельмі важна з вучыць думаць крытычна, гэта значыць фарміраваць уласнае меркаванне, і прымаць уважаныя рашэнні на аснове атрыманай інфармацыі.

Асаблівы від мыслення, падмурак якога трэба закладваць як мага раней, яшчэ - крытычнае. Гэта складаны разумовы працэс, які ўключае ў сябе атрыманне вучнем інфармацыі, абдуманне рашэння і фарміраванне ўласных адносін. Гэта здольнасць выносіць меркаванні аб тым, наколькі ідэя або дзеянне адпавядаюць здароваму сэнсу або рэальнасці, уменне ставіць пад сумненне інфармацыю, перакананні.

У цяперашні час узрастае актуальнасць фарміравання крытычнага мыслення ў навучэнцаў. Гэта азначае, што навучанне павінна насіць праблемны характар, гэта значыць навучэнцы павінны мець магчымасць самастойна адкрываць веданне і дакладна разумець, для чаго яно ім трэба, як ім можна скарыстацца для вырашэння разнастайных праблем.

Пэўныя ўмовы і падыходы развіваюць крытычнае мысленне навучэнцаў. Калі у вучняў дазваляе час і магчымасць практычнай дзейнасці ў крытычным мысленні, заахвочваюцца настаўнікам у ходзе навучальнага працэсу, у класе створана атмасфера, у якой няма кпінаў і іроніі над чым-небудзь меркаваннем, прымаюцца разнастайныя ідэі, тады адбываецца фарміраванне новага стылю мыслення, якому характэрныя рэфлексіўнасць, усведамленне ўнутранай шматзначнасці пазіцыі і пунктаў гледжання, альтэрнатыўнасці прымаемых рашэнняў.

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы ў 5-9 класах
Прыёмы

"Мазгавы штурм" - крэатыўнае выпрацоўванне ідэй.

"Инсерт" - чытанне тэксту з заўвагамі.

"Бартавы часопіс".

"Ролевая гульня" - інсцэніроўка.

"Кошык ідэй".

«СІНКВЕЙН " - пяцірадкоўе.

"Тоўстыя і тонкія пытанні" - фактычны адказ і адказ
грунтоўны, разгорнуты.

«Правільныя і няправільныя сцвярджэнні».

"Кластар" « "гронка вінаграду", складанне інфармацыйнай карты ў графічным выглядзе.

Пераблытаня лагічныя ланцужкі.

"Дзённік" - дзённік складаецца з двух частак:

цытаты і думкі, пачуцці, асацыяцыі. Пры чытанні новага тэксту звяртаецца увага на цытаты, якія прымушаюць задумацца.

ЗХУ – табліца» ведаю«, «хачу даведацца,»даведаўся".

"Прасунутая лекцыя" - лекцыя з актыўным удзелам навучэнцаў.

Узаемаапытанне-узаемаапытанне настаўніка і вучняў.

Асацыяцыя.

Выкарыстанне кластараў на ўроках беларускай мовы для развіцця крытычнага мыслення.

Адным з прыёмаў, якія спрыяюць развіццю разумовай дзейнасці навучэнцаў, з'яўляецца "кластар". Ён шырока ўжываецца настаўнікамі пры вывучэнні дысцыпліны "Беларуская мова", з прычыны сваёй нагляднасці і прастаты ўспрымання.

Е. В. Белоглазова лічыць, кластар-гэта прыём, які грунтуецца на графічнай арганізацыі інфармацыі, у якой вылучаюцца галоўныя сэнсавыя моманты, якія фіксуюцца ў выглядзе схемы з тлумачэннем ўсіх сувязяў паміж імі.

Прыём "кластар" можа прымяняцца на ўсіх этапах урока беларускай мовы: як спосаб актуалізацыі ведаў навучэнцаў, як спосаб накіраваць гэтыя веды ў патрэбнае рэчышча, і як спосаб арганізацыі разважанні над атрыманымі ведамі.

На этапе выкліку навучэнцы выказваюць і фіксуюць усе атрыманыя веды па тэме, а таксама ўсе асацыяцыі і здагадкі.

На этапе асэнсавання кластар дазваляе структураваць навучальны матэрыял, палепшыўшы якасць яго засваення.

Вялікі патэнцыял мае гэты прыём на стадыі рэфлексіі: гэта выпраўленне здагадак у "папярэдніх кластарах", запаўненне іх на аснове новай інфармацыі, усталяванне прычынна - следчых сувязяў паміж асобнымі сэнсавымі блокамі (праца можа весціся індывідуальна, у групах, па ўсёй тэме або па асобных сэнсавым блоках).

СПОСАБЫ АФАРМЛЕННЯ КЛАСТАРАЎ

Выкарыстоўваючы прыём "кластар" на ўроку беларускай мовы, можна ўжываць абсалютна любую форму: калектыўную, індывідуальную або групавую. Яна вызначаецца пастаўленымі мэтамі і задачамі ўрока, магчымасцямі настаўніка і навучэнцаў.

Афармленне кластара залежыць ад таго, якім спосабам настаўнік арганізаваў ўрок. Складаючы кластар, лепш за ўсё выкарыстоўваць знакаляровую крэйду, ручкі, алоўкі, маркеры або фламастэры. Гэта дазволіць вылучыць ключавыя моманты і адлюстраваць агульную карціну, спрасціць працэс сістэматызацыі і класіфікацыі інфармацыі.

У залежнасці ад планаваных вынікаў урока настаўнік тлумачыць вучням пэўны спосаб афармлення кластара-графічны ці мастацкі.

Навучэнцы могуць складаць як сціснутыя, так і разгорнутыя кластары.

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы .

ВІДЫ КЛАСТАРАЎ:

Класічны кластар.

Кластар (гронкі).

Папяровы кластар.

Кластар з выкарыстаннем асобных або сюжэтных малюнкаў замест запісу слоў (арт-кластар).

Зваротны кластар.

Найбольш папулярныя падвіды кластара:

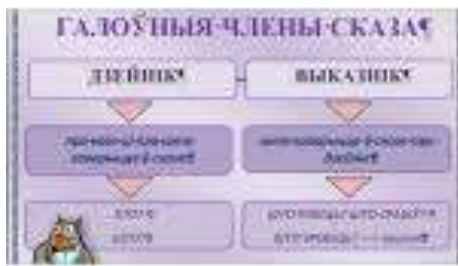
«Фішбоўн»

"Планета і яе спадарожнікі»

Блок-схема.

Пры складанні кластара настаўнік прапануе навучэнцам размясціць матэрыял па прынцепах "ад простага да складанага". Такім чынам, у працу ўключаны ўвесь клас, навучэнцы з задавальненнем адказваюць на пастаўленыя пытанні, дапаўняюць адказы адзін аднаго.

Пры складанні кластара на тэму " Галоўныя члены сказа ", таксама прапануецца выкарыстоўваць замест назваў графічныя абзначэння, каб не марнаваць час і палегчыць працу.

Пры складанні кластара на тэму "Словазлучэнне", таксама прапануецца выкарыстоўваць замест назваў графічныя абзначэння, каб не марнаваць час і палегчыць працу.

З нашага пункту гледжання, гэты прыём вельмі эфектыўны на ўроках беларускай мовы пры вывучэнні новага матэрыялу, а таксама для паўтарэння раней пройдзенага. Ён дазваляе за адзін урок сістэматызаваць ужо

атрыманыя веды ў вучняў, папоўніць прабелы, праявіць крытычнасць мыслення.

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы ў 9 класе
Тэма " Словазлучэнне. Віды сувязі».

Прыём "Кластар" на ўроках беларускай мовы.
Тэма " Правапіс галосных е, ё, я

Тэма “Назоўнік”

Назоўнік як часціна мовы

Род назоўнікаў

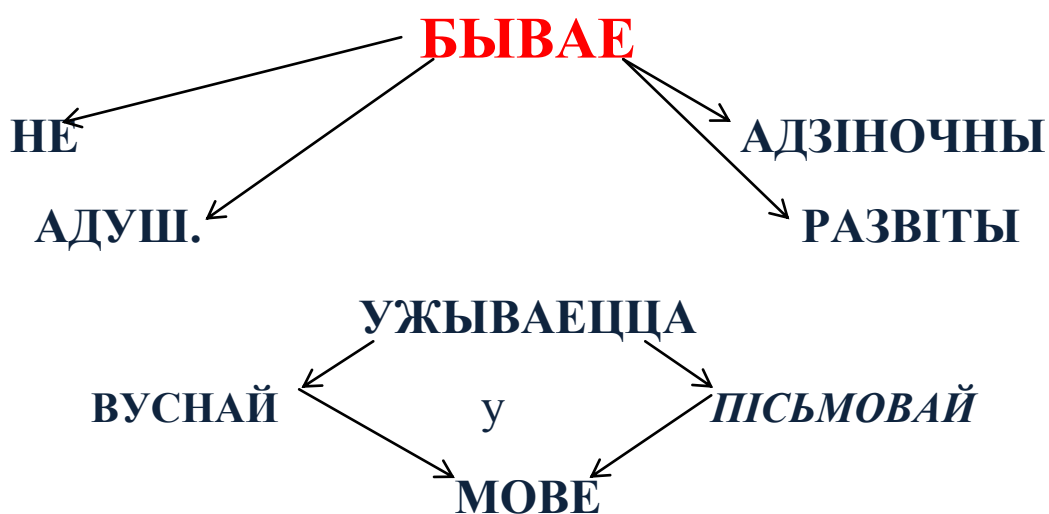
Мужчынскі	Жаночы	Ніякі
☐ (нулявы канчатак), -а, -я	☐ (нулявы канчатак), -а, -я	-а, -я, -о, -ё, -е
ён, мой	яна, мая	яно, маё
плашч ☐ бацьк ☐ а дзядул ☐ я	ноч ☐ дзяўчынк ☐ а магул ☐ я	возер ☐ а кацянк ☐ я акно ☐ о жыцц ☐ ё пол ☐ е

ЗВАРОТАК

ТОЙ(е), да К(ч)АГО звяртаюцца ў размове

З Н.СКЛ.;

~~не член сказа~~
З

З,...

...,З

...,З,...

..., З!

Новых вам дзеці, поспехаў!

Люблю цябе, бацькоўскі дом.

Юра, ты падрыхтаваўся да адказу?

Які ты прыгожы ў зімовым убранні, лес!

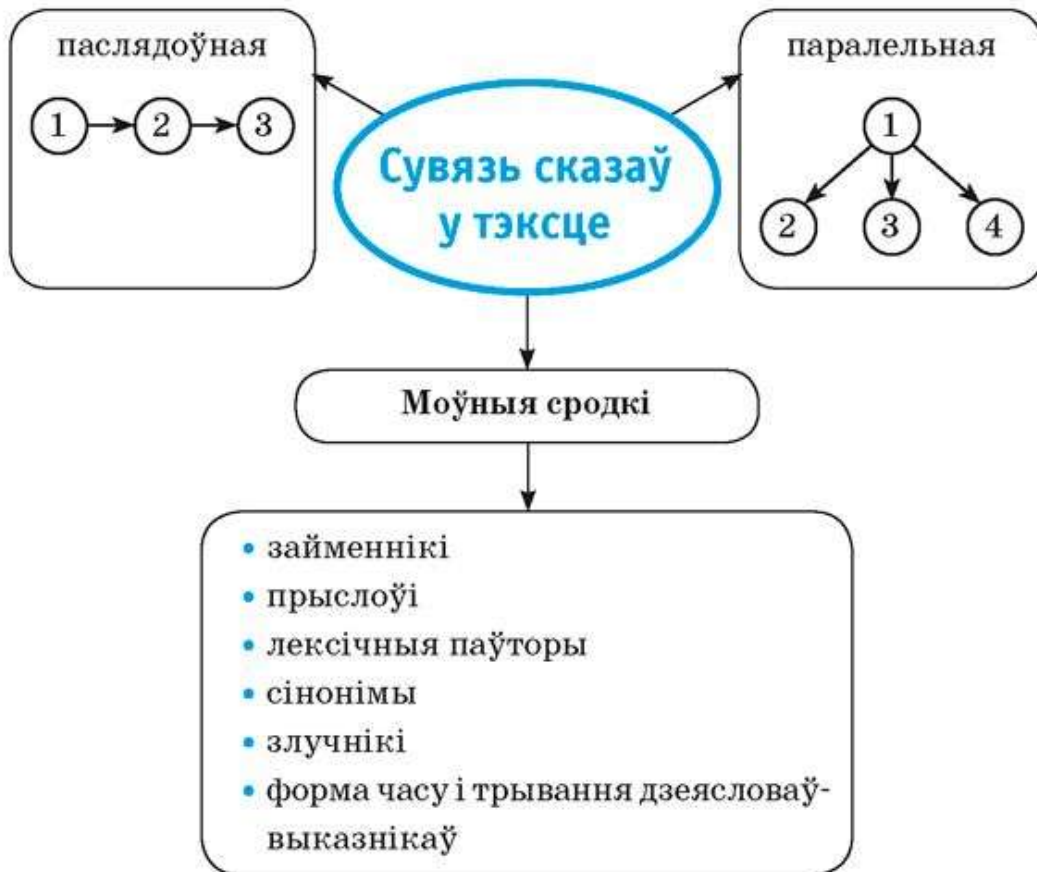
**Маўленчая сітуацыя і яе прыметы.
Стылі маўлення**

Спосабы і сродкі сувязі сказаў і частак тэксту

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Улічваючы, што ў класах фармуюцца важныя асновы развіцця асобы, мы лічым неабходным працягваць фарміраванне крытычнага мыслення ў вучняў сярэдніх класаў. Аналіз педагагічнай літаратуры па тэме сведчыць аб недастатковым узроўні развіцця крытычнага мыслення. Вучням не хапае інфармацыі, уменне самастойна здабываць веды, ісці ад канкрэтнага-да агульнага, здольнасць да высноў, параўнанне і т. д.

Крытычнае мысленне вучняў з'яўляецца фактарам яго функцыянавання і развіцця, таму праблема фарміравання крытычнага мыслення ў вучняў набывае асаблівае значэнне.

Графічныя прыёмы арганізацыі навучальнага матэрыялу можна выкарыстоўваць на любой стадыі ўрока, што дае станоўчы эфект для фарміравання крытычнага мыслення.

Адным з прыёмаў, якія развіваюць крытычнае мысленне навучэнцаў, з'яўляецца "кластар". Ён дапамагае вырашыць адну з асноўных прычын зніжэння вучэбнай матывацыі-няўменне навучэнцаў працаваць з вялікім аб'ёмам інфармацыі, якую неабходна асвоіць, вылучыць галоўнае, сістэматызаваць і пэўным чынам прадставіць. Гэты прыём дапамагае наглядна і зразумела прадставіць логіку выкладу вывучаемай тэмы. Візуальнае прадстаўленне інфармацыі запамінаецца лепш, чым звычайная інфармацыя. Распрацоўваючы кластар, вучні вучацца канкрэтызаваць напрамак развіцця тэмы.

Способы і сродкі сувязі сказаў і частак тэксту

